

מידותיו של אברהם אבינו בקבורת שרה

בפרשתנו מאריכה התורה לפרטי פרטים בתיאור קניית מערת המכפלה על ידי אברהם אבינו, משום שממעשה הרכישה למדים אנו על מידותיו המיוחדות של אברהם, ובראשם חסד וענווה. ועל כך כתב הרמב"ן: "ונכתבה זאת הפרשה להודיע חסדי השם עם אברהם שהיה נשיא אלהים בארץ, אשר בא לגור שם והיחיד וכל העם היו קוראין לו 'אדוני' והוא לא אמר להם כן שהיה שר וגדול... ורבותינו אמרו שגם זה מן הנסיונות של אברהם שבקש מקום לקבור את שרה ולא מצא עד שקנה אותו" (כג, יט).

בשעה זו היה אברהם אבינו במצב אונן, שדינו שפטור מקיום מצוות, כדי שיתעסק במת לקוברו בהקדם ככל האפשר. הנהגות מיוחדות היו לו לאברהם, וגם בשעה קשה זו, למרות צערו הרב, לא הראה זאת ברבים, כפי שמבאר רש"י הירש, שלומדים זאת מהאות כ' הקטנה שבפסוק "וַיָּבֵא אֲבִרְהָם לְסֹפֵד לְשָׂרָה וְלִבְרָתָהּ". גם באבלו הכבד הקפיד אברהם אבינו על כל פעולה שעשה. בעל הטורים מבאר מדוע "וַיִּקֶם אֲבִרְהָם מַעַל פְּנֵי מֵתוֹ" (יט, ג), משום שאסור לספר בפני המת, כדברי חז"ל "אין אומרין בפני המת, אלא דבריו של מת" (ברכות ג ע"ב).

המשא ומתן היה בהכנעה

גם בהתנהלות המשא ומתן מצינו הקפדה על הנהגה זו. אברהם נהג כפי שהיה מקובל, שיחיד עומד בעת שמדבר בפני רבים. הוא אמר: 'גַּר וְתוֹשֵׁב אֲנִי עִמָּכֶם', ומשסיים לדבר ישב במקומו, וענו לו בני חת: 'שְׂמַעְנוּ אֲדֹנָי נְשִׂיא אֱלֹהִים אֲתָהּ', וכשרצה לדבר פעם נוספת, עמד שנית כפי שכתוב: 'וַיִּקֶם אֲבִרְהָם, וּמוֹסִיף עַל כֵּךְ הַנְּצִי"ב מוּלוּזִי"ן שֶׁהַתּוֹרָה מַדְגִּישָׁה שֶׁעָשָׂה זֹאת, עַל אִף שֶׁהָיָה לוֹ קֶשֶׁה לְהִפְרֹד מִשְׂרָה וּלְעַצּוֹר אֶת הַסִּפְדוֹ עֲלֶיהָ.

הדיבור עם בני חת היה קשה עבורו וחרף הקושי, דיבר איתם אברהם בהכנעה ובנימוס, ואמר להם "גַּר וְתוֹשֵׁב אֲנִי עִמָּכֶם", וכדברי מדרש אגדה: "אמר להם: אם תרצו אהיה כגר, ואם לאו אהיה כתושב". ומוסיף רש"י שאם ייחשב כתושב, יטול את החלקה בדין, שהרי הקב"ה הבטיח לו "לְזַרְעֶךָ אֶתְּךָ אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת" (לעיל יב, ז).

הם השיבו לו "נְשִׂיא אֱלֹהִים אֲתָהּ בְּתוֹכֵנוּ" (כג, ו) ולפי ביאור רשב"ם ענו לו שבתור נשיא (ולא גר ותושב), אין הוא צריך לקנות, אלא בְּמִבְחָר קִבְּרֵינוּ קִבְּר', במקום שבו קוברים את שרי הארץ יכול הוא לקבור. ועל כך ביקש אברהם להחזיק טובה ולהודות על שניאותו לתת אחוזת קבר לגר כמוהו והשתחוה להם. ומוסיף האלשיך, משראה אברהם שיכולים להתקומם ההמון על ביטול הנימוס, אמר בלבו: אם אשתחוה רק לבני חת, שהם אילי הארץ להחזיק להם טובת ההודאה, יקפידו ההמון ויתקוממו, ועל כן בחכמתו הרבה בתנועת השתחויה החל כלפי עם הארץ וסיים בבני חת, כעושה מהם עיקר, ולכן כתוב "וַיִּשְׁתַּחֲוּ לְעַם הָאָרֶץ לְבְנֵי חַת" (כג, ז).

הפגישה עם עפרון

המשך המשא ומתן היה עם עפרון, שבזכות אברהם עלה לגדולה באותו יום (רש"י פסוק י'). למרות שאברהם ביקש רק את המערה, מתוך כוונה שהשדה ישאר לעפרון, עפ"י הטור עפרון נהג בערמה והשיב לו שימכור גם את השדה, להעלות את שוויה בסכום נוסף, בטענה שלא יתכן שלאדם נכבד כאברהם תהיה רק מערה, ללא אחוזת קבר ושדה, ולכן אמר לו "השדה נתתי לך והמערה אשר בו לך נתתי" (כג, יא).

וגם בתגובה להסכמת עפרון אנו מוצאים את ענוותנותו של אברהם, "וישתחו אברהם לפני עם הארץ" (כג, יב). ומבאר הספורנו שעשה זאת, להודות לו על שניאות לבקשתו והסכים למלא את שאלתו. אברהם הודה למרות שהבין את כוונתו של עפרון שכשנקב בסכום 'אָרְבַּע מֵאוֹת שֶׁקֶל' הוא מתכוון לקבל את מלוא התמורה, ואין בדעתו לתת את השדה בחינם. ועל כך אמרו חז"ל במדרש אגדה: "כל עפרון שבפרשה זו מלא חוץ מן... 'וישקל אברהם לעפרון', שהוא חסר וי"ו, ולמה? מפני שהיה אברהם שוקל את הכסף לעפרון, ועפרון היה גונב הכספים, ולפיכך חסר וי"ו", והוסיפו במדרש שכל טוב: "מכאן אמרו רבותינו: שהרשעים אומרים הרבה ואפילו מעט אינם עושין, שהרי עפרון אמר לתת השדה לאברהם במתנה, ואחר כך העלה אותו בדמים יקרים".

שורש התנהגותו של אברהם אבינו

הרב דסלר זצ"ל (מכתב מאליהו ח"ד עמוד 245) סובר שקבורת שרה היה הניסיון הגדול ביותר בחיי אברהם, ששב מהעקידה וכשביקש לקבור את שרה מצא מקום לקברה בדמים מרובים. למרות שהחיתים שישבו בארץ ידעו שהארץ ניתנה לו (עיין רמב"ן כג, ד), השתמטו בתחילה מלהקנות לו אחוזת קבר. וכותב הרב דסלר: "והנה שעת אבלות היתה לו ומתו מוטל לפניו, עת מספד ובכי, ואף על פי כן הבלג על צערו והתנהג עם בני חת הללו בדרך ארץ למופת, כי כלל גדול בדרך ארץ: מפני שאני בצער לא צריך השני לסבול. ואף שידע את כוונותיהם דיבר אליהם בכבוד רב והשתחוה להם פעמיים... אברהם אבינו התנהג עמהם בדרך ארץ כזו מפני שהכיר את החיוב וההכרח להתנהג ככה".

המשגיח רבי חיים פרידלנדר זצ"ל בספרו שפתי חיים משווה בין שני ניגודים, בין אברהם אבינו, כפי שהתנהג בשעתו המורכבת, כשמתו מוטל לפניו, לבין עפרון שניצל את המצב הקשה של אברהם להרויח עוד רווח גשמי וחומרי, במקום להתקרב אליו ולהתרומם מעט בהיבט הרוחני, ממעשה חסד.

אברהם פעל בקבורת שרה מתוך סבלנות ודרך ארץ ובשיקול דעת, ולרגע לא סטה מדרך זו. מסיבה זו לא בדק אליעזר עבד אברהם את האשה המיועדת ליצחק בענייני אמונה, שכן חיזוק באמונה בהקב"ה יכולה היא לקבל מיצחק בבוא הזמן. אליעזר בדק עד כמה האשה המיועדת ליצחק תהיה בעלת חסד. חסד מרומם את האדם ומביא אותו להתבטלות מוחלטת כלפי הזולת.